

RULL, XAVIER (2008)
Els estrangerismes del català. Com són i per què en tenim. Una aproximació social i lingüística
 Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 220 p.
 ISBN 978-84-84241-00-3

Amb un títol i un subtítol més que explícits, Xavier Rull, doctor en Filologia Catalana, ens presenta un altre treball relacionat amb el lèxic. Continua així la seva tasca en aquest camp, que ha donat fruits amb títols com ara *Lèxic bàsic d'enologia i viticultura* (Universitat Rovira i Virgili, 1997), *Diccionari del vi* (Enciclopèdia Catalana, 1999) o *La formació de mots. Qüestions de normativa* (Eumo, 2004). L'obra que ens ocupa tracta tots els aspectes, lingüístics i extralingüístics, que es relacionen amb els manlleus o estrangerismes. Malgrat que en el llibre es fan servir totes dues denominacions com a sinònimes (fins i tot una de tercera, *préstec*, per bé que menys usada), el fet que Rull hagi optat per *estrangerisme* en el títol és tota una declaració d'intencions, tal com ell mateix s'encarrega d'explicar (p. 15 i 20): l'obra s'adreça a un lector no especialitzat, i per a aquest tipus de públic el terme *estrangerisme* és menys opac que *manlleu*. És per això que Rull evita al màxim, al llarg de tota l'obra, la terminologia pròpia de la lingüística per buscar un llenguatge planer. Només quan aquests termes (com ara *morfologia* o *tipografia*, p. 33) es fan imprescindibles, els utilitza afegint-hi una explicació.

Sovint els estrangerismes són tractats des de la neologia o des dels llenguatges d'especialitat, però una obra com aquesta permet sistematitzar tot el que envolta aquest fenomen present a totes les llengües i en tots els temps. Així, es parla dels manlleus que han entrat recentment al català, però també dels que hi són des de fa segles, com *jaqueta* o *jardí*, i que ja ningú no percep com a paraules forasteres; s'hi parla de manlleus dels registres tècnics al costat dels més col·loquials, com els del camp semàntic de les salutacions (p. 90). Tota aquesta informació es distribueix en catorze apartats i molts subapartats que, ben col·locats en l'índex, fan que la cerca d'un determinat aspecte sigui fàcil i ràpida.

L'obra comença amb la definició del concepte d'*estrangerisme*, que porta ràpidament a parlar dels condi-

cionants socials dels manlleus. Simplificant-ho força, podríem dir que l'autor es pregunta què fa que les persones usin paraules d'una altra llengua (capítols 1, 2 i 3). Es tracta d'un aspecte que l'autor considera de vital importància i que es reemprèn en altres capítols, especialment en el 9. A continuació (capítol 4), els manlleus, com a interferències lèxiques que són, se situen en el marc de la resta d'interferències lingüístiques lèxiques, abans de donar pas a la tipologia (capítol 5): hi ha manlleus formals (com ara *espaquetis*), calcs (*gratacel*), manlleus morfològics (*pànxing*) i xenismes (*harakiri*), a més d'altres casos particulars. En els capítols 6, 7 i 8, si se'n permet el símil, es parla de la vida dels estrangerismes: com neixen (les causes que els fan aparèixer, que poden ser tan frívols com les modes, o tan profundes com els casos de superposició cultural), com creixen i viatgen (les característiques que els fan atractius, com s'escampen d'una llengua a l'altra, de tant en tant amb bitllet d'anada i de tornada) i com, de vegades, també moren. És en l'última part del llibre (capítols 10, 11, 12 i 13) on trobem l'enfocament més purament lingüístic dels estrangerismes. Aquí l'autor ens parla d'adaptació, de naturalització, de traducció dels manlleus, etc.; i també de les dificultats que tot sovint comporta integrar una paraula a un sistema lingüístic que no li és propi: problemes pel que fa al gènere (*el/la burca*), al nombre (*lands, länder, laender*), als ajustos fonètics (*café, però cafetera*), a la sintaxi (*dumping* pot traduir-se per *venda sota cost*, però aquesta solució no és útil en expressions com *mesures antidumping*) i a altres contingències (el verb *to click* pot ser en català *clicar*, però com seria el verb *to right-click*?). Per acabar, tanca el llibre el capítol titulat «Polítiques sobre els manlleus», on, com a conclusió, l'autor parla de com cal actuar davant de l'entrada de manlleus. Tot i que no dona receptes d'aplicació sistemàtica per a casos concrets, sinó orientacions genèriques (no podia ser de cap més manera, ja que el fenomen dels man-

lleus és molt complex), aquesta part és la de contingut més aplicat. És per això que, per exemple, Rull dóna molta importància a la immediatesa per tal de fer front a l'entrada massiva de manlleus que coneix la societat actual, ja que un cop han entrat sol ser molt difícil eradicar-los.

Ple de curiositats relacionades amb la història de les paraules, el volum és una lectura molt recomanable i amena per a qualsevol persona amb interès per la llengua, però evidentment és útil, també, als qui es dediquen a la planificació lingüística, a l'assessorament, a la terminologia o a l'ensenyament de la llengua. Hi destaca una gran capacitat d'observació per part de l'autor, que il·lustra molt sovint les seves explicacions amb exemples agafats al vol: provinents de documents orals o de petits rètols que ha copsat pel carrer. L'abundant exemplificació és, segons el nostre parer, un dels punts forts del llibre, amb el qual Xavier Rull demostra haver utilitzat una gran quantitat de fonts d'informació i, alhora, tenir una bona capacitat de síntesi.

Hi ha, però, un apartat que hi hem trobat a faltar. Encara que l'obra no té pretensions d'exhaustivitat en la compilació d'estrangerismes (tasca que d'altra banda ens atreviríem a qualificar d'impossible), hauria estat útil recollir tots els exemples en un índex. Tenint en compte la gran quantitat de manlleus que s'hi recullen, el lector podria així recuperar-los de seguida i trobar-ne el procés de formació, la llengua de procedència, etc.

Malgrat aquest apunt, l'obra aconsegueix el propòsit per a la qual ha estat pensada i omple un buit en la lexicologia catalana: per primer cop un llibre recull tot el que envolta el complex món dels manlleus. I no és poca cosa, perquè en un món globalitzat en què la tecnologia incorpora nous conceptes cada dia i en un país on la llengua pròpia no és la majoritària en els mitjans de comunicació, una invasió de manlleus pot fer canviar fàcilment la fesomia de la llengua. Certament, es tracta d'un fenomen que s'escapa de l'anàlisi exclusivament lingüística, i Rull ha sabut tractar, també, aquest vessant social. La importància que té una política d'ad-

missió de manlleus encertada per mantenir la cohesió lingüística en els diversos territoris, o les característiques que poden generar el rebuig dels usuaris cap a un substitut d'un estrangerisme són alguns dels importants aspectes en què l'autor ha insistit amb encert.

Cal dir, en tot cas, que fins al moment de publicar aquest treball hi havia poques aportacions en català sobre el tema, i la majoria eren parcials o eren breus i tenien un caràcter aplicat. Però, gairebé al mateix moment d'aparèixer l'obra, han sortit altres aportacions que fan aproximacions semblants al fenomen (bé que amb menys extensió). Així, el 2005 apareixia el llibret *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*, dins de la col·lecció «En Primer Terme» (Eumo). Aquest llibret, un recull de reflexions i criteris, actualitzava l'opuscle titulat *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*, del 1992, un compendi d'orientacions que ja havia quedat obsolet. El 2008 es publicava, dins de la mateixa col·lecció, el llibre *Espais terminològics 2007. Neologia terminològica: el tractament dels manlleus*, amb més reflexions sobre el fenomen fetes per diversos especialistes. Finalment, també el 2008 Pere Farrando publicava el llibret *Sobre la cursiva. Ús en els textos impresos per marcar els estrangerismes* (Pagès Editors). Tot i ser una aportació temàticament molt concreta, és un bon complement als altres manuals, ja que la qüestió tipogràfica rarament es tracta (només Josep M. Pujol i Joan Solà, en el llibre *Ortotipografia*, qüestionen i fan veure els límits de la pràctica d'escriure els manlleus en cursiva). L'aparició d'aquests quatre llibres en un període tan curt de temps és una bona notícia per a la lingüística catalana: avui dia disposem de quatre aportacions que aprofundeixen força en la qüestió dels préstecs, cosa que permet, a qualsevol tècnic lingüístic (es dediqui a la terminologia o a altres àmbits, com la correcció i l'edició de textos) de conèixer amb tota mena de detalls el complex món dels estrangerismes.

ROSER LLAGOSTERA
Universitat Rovira i Virgili